

Др Марија КАРАНИКИЋ МИРИЋ

ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду

УТИЦАЈ ДИРЕКТИВЕ О ПРАВИМА ПОТРОШАЧА НА СРПСКО ПОТРОШАЧКО ПРАВО

Резиме

Предмет овог рада је Директива о правима потрошача (2011) као инструмент пуне то јест максималне хармонизације уговорних потрошачких права држава чланица Европске уније. Рад на том европском пропису трајао је релативно дуго, а политички процеси који су паралелно текли окончани су тако што је Европска комисија као предлагач напустила своје иницијалне позиције и зацртане правно-политичке циљеве. Њено инсистирање на потпуном усаглашавању националних правних поредака довело је до тога да предмет Директиве буде сасвим ограничен у односу на почетну концепцију. Ауторка разматра несугласице везане за рад на тексту Директиве, разлоге због којих је Европска комисија одустала од својих раних амбициозних идеја о максималној хоризонталној хармонизацији уговорног потрошачког права ЕУ, предности и недостатке нормативног механизма пуне хармонизације у општем смислу, као и необичан начин на који је Директива остварила утицај на српско потрошачко право још пре него што је усвојена.

Кључне речи: Директива о правима потрошача, хоризонтална хармонизација, максимална (пуна) хармонизација, Закон о заштити потрошача РС (из 2010. и 2014).

І Увод

Директива о правима потрошача (у даљем излагању: Директива)¹ убраја се у контроверзне инструменте права Европске уније.² Рад на том

---

* Рад је написан на основу истраживања спроведеног за потребе пројекта Правног факултета Универзитета у Београду „Идентитетски преображај Србије“ за 2017. годину.

1 Directive 2011/83/EU of 25 October 2011 on consumer rights (amending Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC and repealing Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC), *OJ L* 304, 22 November 2011, 64–88. Директива је усвојена 25. октобра 2011, а рок за усклађивање националних правних поредака с њеним захтевима истекао је 13. децембра 2013. Одредбама саме Директиве предвиђено је да унутрашњи прописи којима се правила Директиве транспонују у правне системе држава чланица морају да ступе на снагу најкасније 13. јуна 2014.

пропису трајао је релативно дуго, а политички процеси који су паралелно текли довели су до напуштања иницијалних позиција и правно-политичких циљева предлагача.³ Пропис који је на крају усвојен умногоме се разликује од почетних идеја Европске комисије. Међутим, Директива је предмет оштрих критика и у свом коначном, битно осујећеном облику, па може да се прочита, примерице, да је грандиозна по своме називу а тривијална по своме садржају,⁴ да не може да оствари сопствене циљеве као што су нормативна кохерентност и пуна хармонизација,⁵ да је реч о пропалом законодавном покушају,⁶ и томе слично.

Директива је у одређеној мери утицала на српско потрошачко право још пре него што је усвојена и један од основних циљева овога рада јесте да расветли тај необичан утицај односно преурањени излазак српског законодавца у сусрет нацрту једног европског инструмента заштите потрошача, који је у самој ЕУ у то време био предмет полемика и оспоравања. Наиме, Европска комисија је 2008. објавила Предлог директиве о правима потрошача (у даљем излагању: *Предлог директиве*),⁷ који

-
- 2 Сличне политичке контроверзе прате, примера ради, покушаје да се уреди област заштите колективних права и интереса потрошача. Више о томе видети у: Hans-W. Micklitz, Jules Stuyck, Evelyne Terryn, Luboš Tichý, „Collective Redress“, *Cases, Materials and Text on Consumer Law* (eds. Hans-W. Micklitz, Jules Stuyck, Evelyne Terryn), Oxford, 2010, 523–537; Astrid Stadler, „Group Actions as a Remedy to Enforce Consumer Interests“, *New Frontiers of Consumer Protection: The Interplay Between Private and Public Enforcement* (eds. Fabrizio Cafaggi, Hans-W. Micklitz), Antwerp, 2009, 305–328; Franziska Weber, *Towards an Optimal Mix of Public and Private Enforcement in Consumer Law (Towards an Optimal Mix)*, Rotterdam, 2012, 61–66; Harald Koch, „Non-Class Group Litigation under EU and German Law“, *Duke Journal of Comparative and International Law*, Vol. 11, бр. 2/2001, 355–368; Christopher Hodges, „Multi-Party Actions: A European Approach“, *Duke Journal of Comparative and International Law*, Vol. 11, бр. 2/2001, 321–354.
  - 3 Willem H. van Boom, „The Draft Directive on Consumer Rights: Choices Made and Arguments Used“, *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 5, бр. 3/2009, 452–464; Lenka Froňková, „The New Directive on Consumer Protection: Objectives from the Perspective of the EU and the Member States“, *Perspectives for European Consumer Law. Towards a Directive on Consumer Rights and Beyond* (eds. Hans Schulte-Nölke, Lubos Tichý), München, 2009, 91–98; Stephen Weatherill, „The Consumer Rights Directive: How and why a quest for ‘coherence’ has (largely) failed“, *Common Market Law Review*, Vol. 49, бр. 4/2012, 1286–1290.
  - 4 S. Weatherill (2012), 1279.
  - 5 Klaus Tonner, Kathleen Fangerow, „Directive 2011/83/EU on consumer rights: a new approach to European consumer law?“, *Journal of European Consumer and Market Law*, бр. 2/2012, 79.
  - 6 Christoph Busch, Ronny Domröse, „From a Horizontal Instrument to a Common European Sales Law“, *Journal of European Consumer and Market Law*, бр. 1/2012, 48, 50.
  - 7 Proposal for a Directive on consumer rights, COM (2008) 614 final. Видети детаљно: Geraint G. Howells, Reiner Schulze, „Overview of the Proposed Consumer Rights Directive“, *Modernising*

је од почетка био изложен оштрим критикама. Директива коју је европски законодавац коначно усвојио 2011. године врло мало личи на текст тог почетног документа. Међутим, поједина решења садржана у доцније напуштеном Предлогу директиве узета су у обзир током писања српског Закона о заштити потрошача из 2010. (у даљем излагању: ЗЗП–2010).⁸ Тако су поједини елементи амбициозног европског покушаја уграђени у српско потрошачко право, а неки од њих су преузети и у Закон о заштити потрошача из 2014. (у даљем излагању: ЗЗП–2014),⁹ који је и данас на снази.

II Директива о правима потрошача: основне контроверзе

Судећи по Предлогу директиве из 2008. и стратешким документима из времена када је тај документ објављен, почетни план Европске комисије био је веома амбициозан: Комисија је сматрала да је неопходно да се усвоји једна нова потрошачка директива друге генерације, која би требало да послужи као темељ будућег свеобухватног, софистицираног и уједначеног европског режима заштите потрошача. Према полазном схватању, тај нови широко постављен протективни режим морао би да буде заснован на принципу пуне (максималне) хармонизације, јер само тако може да се поправи затечена фрагментарна, насумична и стога претерано комплексна структура уговорног потрошачког права ЕУ.¹⁰

1. Пуна (максимална) хармонизација

Концепт пуне хармонизације релативно је нов. Комисија га је детаљно развила управо у Стратегији заштите потрошача 2007–2013.¹¹ По

---

and Harmonising Consumer Contract Law (eds. Geraint G. Howells, Reiner Schulze), Munich, 2009, 3–25.

8 Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 73/10.

9 Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 62/2014 и 6/2016 (други закон).

10 S. Weatherill (2012), 1279 и даље; Klaus Tonner, „The Consumer Rights Directive and its Impact on Internet and other Distance Consumer Contracts“, *European Consumer Law* (eds. Norbert Reich, Hans-W. Micklitz, Peter Rott, Klaus Tonner), Cambridge–Antwerp–Portland, 2014, 395 и даље.

11 Вид. Communication of 13 March 2007 from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee, „EU Consumer Policy Strategy 2007-2013“, COM(2007) 99 final. Прва максимална директива била је Директива о финансијским услугама на даљину. Видети: Directive 2002/65/EC of 23 September 2002 concerning the distance marketing of consumer financial services (amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC), *OJ L 271*, 9 October 2002, 16–24.

опредељењу за пуну то јест максималну хармонизацију,¹² Директива се сврстава уз друге новије потрошачке директиве, рецимо, уз Директиву о непоштеној пословној пракси,¹³ Директиву о потрошачком кредиту¹⁴ и Директиву о тајмшерингу.¹⁵

Директиве које имају за циљ максималну то јест пуну хармонизацију националних правних поредака налажу државама чланицама да обезбеде управо онај степен заштите потрошача који је прописан датом директивом. По томе се разликују од минималних директива које државама чланицама остављају слободу да потрошачима пруже јачу и комплетнију правну заштиту од оне која им је осигурана европским прописом. Минимална хармонизација је испрва била део политичке погодбе односно услов да државе чланице уопште пристану на усаглашавање националних прописа у сврху заштите економских интереса потрошача. У последице минималне хармонизације убраја се фрагментарна структура европског потрошачког права, неједнак степен заштите коју потрошачи уживају у различитим државама ЕУ, као и неуједначено разумевање појединих важних правних концепата у праксама националних судова.¹⁶

За разлику од минималне, пуна (или максимална) хармонизација узима у обзир и интерес трговаца да услови пословања на унутрашњем тржишту буду уједначени. Сматра се да пуна хармонизација може да смањи правне ризике прекограничног пословања, подигне ниво правне сигурности за трговце и ојача њихово поуздање у унутрашње тржиште. У

---

12 Одредба члана 4 Директиве забрањује државама чланицама да задрже или донесу пропис који одступа од одредаба Директиве, без обзира на то да ли се тим прописом потрошачима пружа јача или слабија заштита од оне која је наређена Директивом.

13 Directive 2005/29/EC of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market, *OJ L* 149, 11 June 2005, 22–39. Ово је потврђено у низу одлука Суда правде ЕУ, рецимо: *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV v Plus Warenhandelsgesellschaft mbH*, Case C-304/08 [2010] ECR I-00217; *Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co KG v 'Österreich'-Zeitungsverlag GmbH*, Case C-540/08 [2010] ECR I-10909; *VTB-VAB NV v Total Belgium NV and Galatea BVBA v Sanoma Magazines Belgium NV*, Joined Cases C-261/07 and C-299/07 [2009] ECR I-02949. Видети опширно у: Марија Караникић Мирић, „Забрана непоштене пословне праксе“, *Казнена реакција у Србији, VII део*, (ур. Ђорђе Игњатовић), Београд, 2017, у штампи.

14 Directive 2008/48/EC of 23 April 2008 on credit agreements for consumers (repealing Directive 87/102/EEC), *OJ L* 133, 22 May 2008, 66–92. Видети члан 22 (1) те директиве.

15 Directive 2008/122/EC of 14 January 2009 on the protection of consumers in respect of certain aspects of timeshare, long-term holiday product, resale and exchange contracts, *OJ L* 33, 3 February 2009, 10–30. Видети тачку 3 Преамбуле те директиве.

16 S. Weatherill (2012), 1282–1283.

литератури се указује на то што пуна хармонизација има и бројне недостатке.¹⁷ Примерице, доводи до тога да поједине државе чланице морају да редукују затечени ниво заштите потрошача; принуђене су да укидају постојеће гаранције односно национална правила којима појачано штите економске интересе потрошача, јер им максималне директиве забрањују да у било ком смеру одступе од императивно прописаног стандарда заштите.

Оспоравање пуне хармонизације интензивирано је 2008. године, пошто је објављен Предлог директиве који је био заснован управо на максималном принципу.¹⁸ У литератури је наглашавано чак да је по објављивању Предлога директиве постало очигледно да се потрошачко право ЕУ налази на раскршћу; да је неопходно да се преиспита модел његовог даљег развоја; да је хармонизација превазиђена као нормативна техника; да уместо директива треба оптирати за уједначавање помоћу регулатива, јер једино на тај начин може да се створи кохерентан протективни режим који би требало да буде предметно ограничен на материју прекограничног пословања.¹⁹

Као одговор на бројна оспоравања, Европска комисија је формулисала принцип усмерене (или циљане) пуне хармонизације (*targeted full harmonization*):²⁰ тај модалитет пуне хармонизације подразумева да је држава чланица слободна да одступи од усаглашеног императивног стандарда у свим питањима која су остала изван циљаног домаћаја одређене директиве, то јест у свим питањима која нису обухваћена њеном сврхом. Другим речима, ако сврха одређене директиве није да се хармонизују национални прописи о одређеној ствари, него та ствар остаје изван подручја примене предметне директиве, онда државе чланице задржавају слобо-

---

17 Hans-W. Micklitz, Norbert Reich, „Crónica de una muerte anunciada: The Commission Proposal for a Directive on Consumer Rights“, *Common Market Law Review*, Vol. 46, бр. 2/2009, 471 и даље. Супротан став и начелно позитивну оцену предлога Директиве видети у: Ewoud Hondius, „The Proposal for a European Directive on Consumer Rights: A Step Forward“, *European Review of Private Law*, Vol. 18, бр. 1/2010, 103–127.

18 Видети критички осврт у: Marco Loos, „Consumer Sales Law in the Proposal for a Consumer Rights Directive“, *European Review of Private Law*, Vol. 18, бр. 1/2010, 15–55.

19 Christian Twigg-Flesner, „Comment: The Future of EU Consumer Law: The End of Harmonisation?“, *European Consumer Protection: Theory and Practice* (eds. James Devenney, Mel Kenny), Cambridge, 2012, 13–20.

20 Тачке 13 и 14 Преамбуле Директиве о правима потрошача. Вид. више у: K. Tonner (2014), 400–401; Norbert Reich, Hans-W. Micklitz, „Economic Law, Consumer Interests, and EU Integration“, *European Consumer Law* (eds. N. Reich, H.-W. Micklitz, P. Rott, K. Tonner), 41–42.

ду да конкретну ствар уреде другачије, наравно, под условом да не противрече другим захтевима које пред њих поставља право ЕУ.

Ево простог примера за усмерену пуну хармонизацију:²¹ по правилу из члана 9 (1) Директиве, потрошач има на располагању рок од четрнаест дана да одустане од уговора на даљину односно од уговора који је склопљен ван пословних просторија трговца, а да за то не наведе никакав разлог и да у начелу не сноси никакве трошкове. Рок за одустанак тече од закључења уговора о пружању услуга, а ако се ради о продаји, онда од када потрошач или треће лице које није превозник а одредио га је потрошач успостави физичку власт на ствари. Држава чланица је дужна да пропише баш тако и не може ни да продужи, ни да скрати рок за одустанак. Међутим, може да гарантује право на одустанак (у истом или неком другом року) свим оним субјектима који иначе не уживају заштиту по правилима Директиве. То могу да буду, рецимо, невладине организације, мала предузећа, физичка лица која поступају у професионалном капацитету.

Међутим, ни усмерена то јест циљана пуна хармонизација не може да поправи фрагментарну, насумичну и последично превише сложену структуру уговорног потрошачког права ЕУ. Штавише, такав модалитет пуне хармонизације генерише нова неслагања о томе шта би требало да остане изван домашаја одређеног европског прописа, јер све што је изван може слободно да се нормира националним прописом, у складу с осталим ограничењима која је већ поставио европски законодавац. Поједини аутори сматрају да усмерена (циљана) пуна хармонизација није ништа друго до теоријски концепт занемарљивог практичног значаја те да инсистирање на њеној различитости од „обичне“ пуне хармонизације има искључиво политичку тежину.²²

Коначно, сама Директива предвиђа нека одступања од принципа пуне хармонизације, допуштајући државама чланицама да потрошачима

21 Видети Тачку 13 Преамбуле Директиве.

22 У својој практичној димензији, усмерена пуна хармонизација која се помиње у стратешким документима Европске комисије утапа се у општу политику пуне хармонизације. Тако: Lucinda Miller, *The Emergence of EU Contract Law: Exploring Europeanization*, Oxford 2011, 85. Други пак површно и погрешно тврде да је Директивом прописана усмерена (циљана) хармонизација, као нешто што се потпуно разликује од иницијално намераване пуне (максималне) хармонизације. Тако: Christina Deliyanni-Dimitrakou, Christina M. Akrivopoulou, „The Influence of Human Rights and Basic Rights on Greek Private Law“, *The Influence of Human Rights and Basic Rights in Private Law* (eds. Verica Trstenjak, Petra Weingerl), Cham, 2016, 333.

пруже јачу заштиту у појединим ситуацијама,²³ да искључе примену правила Директиве у одређеним случајевима,²⁴ као и да просто не преузму неке одредбе Директиве у национално право.²⁵ Зато се у правној теорији наглашава да се Директива темељи на начелу пуне хармонизације, али да појединим одредбама уствари спроводи минималну, опциону и факултативну хармонизацију.²⁶

2. Цена пуне хармонизације: сужени домашај Директиве

Правно-политички разлози за максималну хармонизацију у потрошачком контексту везани су, пре свега, за непожељну фрагментарну структуру уговорног потрошачког права ЕУ, као и за интерес трговаца да услови пословања на унутрашњем тржишту буду уједначени, јер им то умањује правне ризике и трошкове прекограничног пословања. Уговорно потрошачко право ЕУ не чини заокружен систем; за то му недостају систематичност и кохерентност. Оно се развија на темељу потрошачких директива и припадајуће праксе Суда правде ЕУ. Директиве представљају непотпун и несистематичан одговор европског законодавца на поједине горуће потрошачке теме. Другим речима, потрошачке директиве нису настале као један унапред осмишљен, планиран, свеобухватан и кохерентан правни оквир заштите потрошача. Њима се напосто уређују питања која су се прва поставила у пракси и о којима је прво постигнут договор.²⁷

---

23 Примерице, да прошире предуговорну дужност обавештавања. Члан 5 (4) Директиве.

24 Рецимо, да другачије уреде питања која се тичу уговора закључених изван пословних просторија трговца, под условом да висина обавезе потрошача не прелази 50 евра. Члан 3 (4) Директиве.

25 На пример, постоји посебно правило о начину обавештавања потрошача који је ван пословних просторија трговца понудио закључење уговора о тренутном извршењу услуге поправке или одржавања, ако вредност уговорне обавезе потрошача не прелази 200 евра. Држава чланица је слободна да не транспонује то правило. Члан 7 (4) Директиве

26 Златан Мешкић, „Директива 2011/83/ЕУ о правима потрошача“, *Нова правна ревија*, бр. 1/2012, 45; Радован Вукадиновић, *Увод у институције и право Европских заједница*, Крагујевац, 2008, 163. Више о методама хармонизације то јест усклађивања националних правних поредака: Златан Мешкић, Дарко Самарцић, *Право Европске уније I*, Сарајево, 2012, 117–120.

27 Уговорно право је најразвијенија област приватног права ЕУ, а уговорно право ЕУ је у свом највећем делу уговорно потрошачко право. Због тога различите иницијативе за европеизацију уговорног права полазе управо од уговорног потрошачког права. Тако: З. Мешкић, 43 и даље. Више о значају потрошачких *acquis communautaire* за европеизацију приватног права видети у: Stephen Weatherill, *EU Consumer Law and Policy*, Cheltenham–

Некохерентност и несистематичност уговорног потрошачког права ЕУ и, општије гледано, потрошачког права ЕУ, произлази из чињенице што европске потрошачке директиве уређују сразмерно мали круг потрошачких питања, остављајући многа таква питања националним законодавцима, да их уреде према сопственим потребама и специфичностима и уз поштовање обавеза која им иначе намеће право ЕУ. Поред тога, некохерентност потиче од доскорашњег начелног опредељења за нормативни механизам минималне хармонизације, која допушта државама чланицама да пропишу јачу заштиту за потрошаче од степена заштите који је као минималан императивно уређен директивом. Даље, судови држава чланица на различите начине разумеју поједине правне концепте на које се европски законодавац позива у потрошачким директивама. Такође, европски законодавац користи генералне клаузуле и правне стандарде, чију садржину национални судови ближе одређују на различите начине.²⁸ У погледу система правних лекова европски законодавац по правилу захтева само да санкције које пропише држава чланица буду делотворне, сразмерне и одвраћајуће; некада чак препушта државама чланицама да одлуче хоће ли то бити санкције кривичног или грађанског права.²⁹

Изворни правно-политички циљ Предлога директиве, за који се залагала Европска комисија као творац и подносилац Предлога, огледао се, дакле, у већој систематичности и кохерентности односно бољој уну-

---

Northampton, 2005, 149 и даље. Максималне потрошачке директиве практично налажу државама чланицама да императивни протективни режим транспонују као посебан закон. Одредбе таквих директива не могу без много напора да се транспонују у грађанске законике односно законе који регулишу облигационе односе, што значи да удаљавају уговорно потрошачко право од општег уговорног права. У том смислу: З. Мешкић, 45.

28 Поједини аутори тврде да сама употреба генералних клаузула подрива циљ пуне хармонизације, односно да ослањање на широке концепте попут професионалне пажње и просечног потрошача спречава да правила у државама чланицама постану уједначена, зато што се такви концепти у европским правним системима традиционално разумеју на различите начине. Amandine Garde, „Can the UCP Directive Really Be a Vector of Legal Certainty?“, *The European Unfair Commercial Practices Directive* (eds. Willem van Boom, Amandine Garde, Orkun Akseli), Farnham–Burlington, 2014, 111.

29 Примера ради, држава чланица може по свом избору да пропише санкције како јавноправне тако грађанскоправне природе, као и да оптира за комбинацију два типа санкција, под условом да у крајњем исходу прописане санкције задовољавају критеријуме из члана 13 Директиве о непоштеној пословној пракси, то јест да су делотворне, сразмерне и одвраћајуће. Видети детаљно: Dörte Poelzig, „Private or Public Enforcement of the UCP Directive? Sanctions and Remedies to Prevent Unfair Commercial Practices“, *The European Unfair Commercial Practices Directive. Impact, Enforcement Strategies and National Legal Systems* (eds. W. van Boom, A. Garde, O. Akseli), 238–242.

трашњој повезаности правне тековине ЕУ у области заштите потрошача. Иницијална намера била је да се за постизање тог циља употреби нормативни механизам максималне хармонизације, то јест пуног усаглашавања националних протективних режима. Међутим, правна теорија је проблематизовала не само одрживост, него и вредност саме кохерентности правних тековина ЕУ, пошто то стање може да се постигне само на уштрб неких других вредности и циљева, као што су флексибилност те исте европске правне тековине и унутрашња кохерентност националних правних система.³⁰ цена систематичног и кохерентног потрошачког права ЕУ огледала би се у несистематичности и некохерентности националних права држава чланица. У политичком процесу који је уследио после објављивања амбициозног Предлога директиве, инсистирање на механизму пуне хармонизације изазвало је сужавање обима будуће директиве.

3. Ограничени предмет пуног усаглашавања и неке од пратећих недоумица

Према најранијим плановима Комисије, пројекат пуне хармонизације требало је да обухвати материју која је у то време била уређена директивама о:³¹ неправичним одредбама у потрошачким уговорима, продаји робе широке потрошње и пратећим гаранцијама, уговорима закљученим ван пословних просторија, уговорима закљученим на даљину, пакет аранжманима, временски подељеном коришћењу непокретности (тајмшерингу), истицању цена, судским забранама.³²

---

30 S. Weatherill (2012), 1315.

31 Green Paper on the Review of the Consumer Acquis of 8 February 2007, COM (2006) 744 final.

32 Истим редоследом: Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, *OJ L* 95, 21 April 1993, 29–34; Directive 1999/44/EC of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees, *OJ L* 171, 7 July 1999, 12–16; Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises, *OJ L* 372, 31. December 1985, 31–33; Directive 97/7/EC of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts, *OJ L* 144, 4 June 1997, 19–27; Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours, *OJ L* 158, 23. June 1990, 59–64; Directive 2008/122/EC of 14 January 2009 on the protection of consumers in respect of certain aspects of timeshare, long-term holiday product, resale and exchange contracts, *OJ L* 33, 3 February 2009, 10–30; Directive 98/6/EC of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers, *OJ L* 80, 18 March 1998, 27–31; Directive 98/27/EC of 19 May 1998 on injunctions for the protection of consumers' interests, *OJ L* 166, 11 June 1998, 51–55.

Међутим, Комисија је одустала од те идеје већ у Предлогу директиве из 2008, који се није односио на поменутих осам, већ само на четири потрошачке директиве. У Предлогу директиве било је предвиђено да се хоризонталним инструментом³³ максималне хармонизације замене директиве о: неправичним одредбама у потрошачким уговорима, продаји робе широке потрошње и пратећим гаранцијама, уговорима закљученим ван пословних просторија и уговорима закљученим на даљину. Секторске директиве (рецимо о тајмшерингу, пакет аранжману, потрошачком кредиту) изостављене су из званично предложеног обједињеног протективног режима.

Предлог директиве је одмах неповољно оцењен у научним и стручним круговима; начелно је поздрављен покушај да се постојећа правила унапреде, обједине у хоризонталном инструменту и учине кохерентнијим, али је снажно критиковано опредељење за пуну хармонизацију. Државе чланице су настојале да сачувају контролу над сопственим системима заштите потрошача, а развијене земље су истицале да пуна хармонизација у њиховом случају значи да потрошачи губе заштиту коју већ уживају по националним прописима,³⁴ то јест да би максимална хармонизација за њих представљала корак уназад.³⁵ Јавила се и бојазан да би максимална хармонизација уговорног потрошачког права могла да изазове далекосежне и непредвидиве последице по опште уговорно право (такозвани ефекат преливања, *spill-over effect*).³⁶

У свом коначном облику Директива врло мало личи на почетне планове Европске комисије. На крају је заменила само две од испрва по-

33 Под хоризонталном хармонизацијом мисли се, најједноставније речено, на обједињено, једнообразно и једновремено уређење једног или више питања везаних за већи број предмета односно области; под вериткалном или секторском хармонизацијом мисли се на регулисање свих питања која су специфична за један одређени предмет односно једну одређену област. Упоредити: З. Мешкић, Д. Самарџић, 117.

34 Уговор о функционисању ЕУ налаже да се при усаглашавању националних прописа у области заштите здравља, безбедности, потрошача и животне средине, тежи постизању *високог степена заштите*. Видети чл. 114 консолидоване верзије УФЕУ: Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, OJ C 326, 26. October 2012, 47–390. Европски парламент је подржао принцип пуне хармонизације, али је стао на становиште да *висок степен заштите потрошача* из чл. 114 ТФЕУ треба разумети тако се државе чланице не могу приморавати да редукују степен заштите коју већ гарантују потрошачима. Више о томе: К. Tonner (2014), 396.

35 Према: К. Tonner (2014), 396.

36 О овом и другим разлозима за одустанак од иницијалних планова Комисије и о томе од чега се све одустало, видети: Ch. Busch, R. Domgöse, 48 и даље.

мињаних осам потрошачких директива: Директиву о уговорима закљученим ван пословних просторија и Директиву о уговорима закљученим на даљину. Директива о неправичним одредбама у потрошачким уговорима и Директива о продаји робе широке потрошње и пратећим гаранцијама незнатно су измењене новим инструментом, при чему су остављене у ружину минималне хармонизације.

Поред тога што замењује стара правила о уговорима закљученим на даљину односно изван пословних просторија трговца и што уноси мање измене у две директиве којима се уређују неправичне одредбе у потрошачким уговорима и продаја робе широке потрошње, Директива садржи мањи број одредаба о потрошачкој продаји и правила о дужности предуговорног обавештавања код потрошачких уговора који се закључују на традиционалан начин.

а) Структура Директиве

Структура Директиве је проста: после опширног уводног образложења смештеног у 67 тачака Преамбуле, пропис садржи ближе одређење основних појмова (чл. 2) и хоризонтална правила о предуговорном обавештавању (чл. 5). То су једине одредбе које остварују хоризонталну хармонизацију, уређујући дужност предуговорног обавештавања потрошача на исти начин за све врсте потрошачких уговора без обзира на технику закључења. Остале одредбе налажу вертикалну хармонизацију националних правила о уговорима који се закључују на даљину односно ван пословних просторија трговца (чл. 6–16). Директива садржи и нека посебна правила о продаји потрошачке робе (чл. 17–22), рецимо о испоруци, преласку ризика и накнади за коришћење одређених облика плаћања. Следе опште и завршне одредбе (чл. 23–35). Прве се односе, рецимо, на спровођење, правне санкције и обавезујућу природу прописа, а потоње, примера ради, укидају старе директиве о уговорима који се закључују на нетрадиционалан начин (на даљину односно ван пословних просторија) и уносе мање измене у затечене директиве о непоштеним уговорним одредбама и продаји робе широке потрошње.³⁷

Међу најважнијим правилима Директиве јесу она којима се конституише трговачка дужност предуговорног обавештавања потрошача. То питање уређено је посебно за уговоре који се закључују на традицио-

---

37 Више о садржини Директиве видети у: K. Tonner, K. Fangerow, 70–71; K. Tonner (2014), 401–410; Ch. Busch, R. Domröse, 48–50; Z. Meškić, 46–48.

налне начине (члан 5), а посебно за уговоре који се закључују на даљину односно ван пословних просторија трговца (члан 6). Једнако су важна правила Директиве о праву потрошача на одустанак од уговора који је закључен на неки од та два нетрадиционална начина (члан 9).

Потрошач има право да одустане од уговора на даљину односно од уговора који је склопљен ван пословних просторија трговца а да за то не наведе никакав разлог и да у начелу не сноси никакве трошкове. Рок за одустанак износи четрнаест дана и тече од закључења уговора о услугама, а код продаје од када потрошач успостави фактичку власт на ствари односно када то учини треће лице које није превозник а одредио га је потрошач. Директивом је императивно и хоризонтално уједначено трајање рока за одустанак од уговора закључених на даљину односно ван пословних просторија трговца, без обзира на сектор и врсту потрошачког уговора. Директива прописује време и начин на који је трговац дужан да обавести потрошача о праву на одустанак, као и грађанскоправну санкцију за повреду те дужности: У таквом случају, рок за одустанак продужава се за дванаест месеци, а ако трговац у међувремену ипак обавести потрошача о праву да одустане од уговора, рок за одустанак износи четрнаест дана и тече од када потрошач прими закаснело обавештење.

Ново правило је неповољније за потрошача од затеченог правила које је установљено 2001. године у пресуди Хајнингер (*Heininger*).³⁸ Према том старом правилу рок за одустанак не тече све док трговац не обавести потрошача да има право да одустане од уговора. У српском праву је тако било прописано 2010. године:³⁹ домаћи законодавац се био определио за правило Хајнингер, иако је у тада актуелном Предлогу директиве стајало да ако трговац пропусти да обавести потрошача о праву на одустанак, то право траје три месеца пошто трговац испуни све своје уговорне обавезе.⁴⁰ Српски законодавац је 2014. године одустао од правила Хајнингер. Уместо старе одредбе по којој рок за одустанак не тече док потрошач не буде обавештен о своме праву, тада је преузео правило из Директиве по којем рок за одустанак тече без обзира на то што потрошач није обаве-

38 Georg Heininger and Helga Heininger v Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG, Case C-481/99 [2001] ECR I-09945. Од усвајања Директиве, то правило важи само за финансијске услуге и потрошачки кредит, под условом да потрошач уопште има право на одустанак по правилима одговарајућих секторских директива.

39 Видети члан 35 став 10 ЗЗП-2010.

40 Видети члан 13 Предлога директиве.

штен о праву на одустанак, само што се у том случају продужава за два-наест месеци.⁴¹

б) Илустративне недоумице

Већ је речено да предмет оштре критике није био само Предлог директиве из 2008, него је то наставила да буде сама Директива у своме коначном и битно редукованом облику. Међутим, анализа теоријских и практичних замерки на рачун Директиве знатно премашује обим овога текста. Наводим само неколико питања о којима се и даље расправља. Прво, одредбама саме Директиве из њеног режима изузима се велики број уговора који би могли да се квалификују као потрошачки, што противречи концепту хоризонталне хармонизације и додатно ограничава домаћај овог европског инструмента.⁴²

Затим, Директива прописује начелни примат секторских директива; у случају сукоба, примењује се пропис којим се у национално право транспонује одређена секторска директива, а не пропис којим се транспонује хоризонтална Директива о правима потрошача.⁴³ Другим речима, Директива се примењује само ако европски законодавац није прописао нешто друго за конкретан сектор. Резултат је смањење затеченог нивоа заштите потрошача у појединим секторима. Примера ради, корисник потрошачког кредита изгубио је допунску заштиту коју је уживао када уговор закључује на даљину или ван пословних просторија даваоца кредита, јер су те директиве укинуте; њихов предмет је сада уређен Директивом, а она изричито признаје да предност има секторска Директива о потрошачком кредиту.

Однос Директиве према другим потрошачким директивама прилично је сложен. Уместо да допринесе стварању усклађеног режима за-

41 Видети члан 29 став 6 ЗЗП-2014.

42 Уместо да за све потрошачке уговоре на једнак начин уреди одређена питања, сама Директива изричито предвиђа да се њена правила не примењују на уговоре о социјалним услугама, укључујући социјално становање и бригу о деци, затим, уговоре о здравственој заштити, опклади и играма на срећу, финансијске услуге, промет непокретности, уговоре о грађењу, пакет аранжмане, тајмшеринг, потом, уговоре које саставља носилац јавних овлашћења (рецимо, нотар), уговоре о испоруци хране, пића и друге робе за текућу потрошњу у домаћинству (ако је трговац редовно и често испоручује у дом или на радно место потрошача), онда, превоз путника, уговоре закључене путем продајних аутомата односно аутоматизираних трговачких објеката, поједине уговоре с телекомуникационим оператерима и тако даље. Видети прецизно у члану 3 (3) Директиве.

43 Видети чл. 3 (2) Директиве.

штите потрошача, Директива се прикључила мрежи прописа с којима се налази у комплексном, неразјашњеном и нетранспарентном односу. Ево примера:⁴⁴ Стара Директива о уговорима закљученим на даљину примењивала се и на уговоре у области туризма. Међутим, она је укинута, а њен предмет (закључење уговора на даљину) сада је уређен Директивом. Секторске директиве имају предност над Директивом као хоризонталним прописом. Тако је прописано правилима саме Директиве. При закључењу уговора на даљину, трговац у области туризма има предуговорну дужност обавештавања саговорника по правилима Директиве о електронској трговини.⁴⁵ Поред тога, када се квалификује као тур оператер, обавезује га и Директива о пакет аранжманима. Када пак пружа појединачну услугу а не читав пакет, има дужност обавештавања у складу с правилима Директиве о правима потрошача. Највећи број трговаца у области туризма нуди и пакет аранжмане и појединачне услуге. Ситуација се даље компликује тиме што Директива о електронској трговини уређује дужност предуговорног обавештавања свих саговорника, док по правилима Директиве трговац има дужност предуговорног обавештавања потрошача, не и других трговаца.

III Утицај Директиве о правима потрошача на српско потрошачко право

Нормативни основ за уређивање области заштите потрошача налази се у члану 90 Устава Републике Србије, у којем је прописано да Република Србија штити потрошаче и да су посебно забрањене радње усмерене против здравља, безбедности и приватности потрошача, као и све нечасне радње на тржишту.⁴⁶ Основ за усклађивање српског потрошачког права с правом ЕУ налази се члану 78 Закона о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању, у којем се Србија обавезала на сарадњу с европским заједницама и државама чланицама, у циљу усаглашавања домаћих стандарда заштите потрошача с европским стандардима.⁴⁷ Та сарадња обухвата, између осталог, обавезу домаћег законодавца да националне прописе у области заштите потрошача усклади с одговарајућим

44 Пример према: К. Tonner (2014), 399.

45 Видети: Directive 2000/31/EC of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market, *OJ L* 178, 17 July 2000, 1–16.

46 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 83/06.

47 Члан 78 Закона о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, с једне стране, и Републике Србије, с друге стране, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 83/08.

прописима ЕУ. Први озбиљан покушај да се српско потрошачко право усагласи са стандардима ЕУ у области заштите потрошача учињен је у Закону о заштити потрошача из 2010.⁴⁸ Првобитна домаћа правила која су писана уз ослонац на потрошачке директиве измењена су у одређеној мери 2014. године, када је усвојен Закон о заштити потрошача који је данас на снази.

Српски законодавац се 2010. био ослонио на чињеницу што Србија није чланица ЕУ те стога још увек има могућност да потрошачима гарантује јачу заштиту од оне која је предвиђена потрошачким директивама и када те директиве налажу пуну хармонизацију.⁴⁹ Промене које су спроведене четири године касније огледале су се, између осталог, у чишћењу законског текста од неких одредаба које су обезбеђивале јачу заштиту за потрошаче него што то налажу максималне потрошачке директиве. Поред тога, током рада на ЗЗП–2010 у обзир је узет и контроверзни Предлог директиве из 2008.⁵⁰ Законодавац је поступао на основу уверења да Србија неће у скорој будућности приступити ЕУ и да је зато слободна да имплементира амбициозна решења из Предлога директиве, без обзира на то што ће нека од тих решења извесно да отпаду у политичком процесу који прати сваку директиву на путу од првог предлога до коначног усвајања.

Анализа усклађености српског уговорног потрошачког права с правним тековинама ЕУ после усвајања ЗЗП–2014 далеко премашује обим овога текста и завређује да буде предмет посебне студије. Овде је циљ да се укаже на одређене специфичности процеса хармонизације у случају када држава која претендује на чланство у ЕУ доноси унутрашња правила о одређеном питању, док о истом том питању још траје расправа на нивоу ЕУ.

Најупечатљивији пример одредаба Предлога директиве које су преузете у ЗЗП–2010 и задржане у ЗЗП–2014 без обзира на то што се од њих одустало у политичком процесу који је пратио усвајање Директиве, јесу црна и сива листа непоштених одредаба у потрошачким уговорима.⁵¹

---

48 Више о првом покушају усклађивања с правном тековином ЕУ у области потрошачког права видети у: Marija Karanikic, Hans-W. Micklitz, Norbert Reich, „Explanatory Memorandum to the Draft Proposal of a Model Consumer Law“, *Modernising Consumer Law. The Experience of the Western Balkan* (eds. Marija Karanikic, Hans-W. Micklitz, Norbert Reich), Berlin, 2012, 163 и даље.

49 М. Karanikic, H.-W. Micklitz, N. Reich, 166.

50 М. Karanikic, H.-W. Micklitz, N. Reich, 166, 170, 183, 205.

51 Више о томе видети у: Марија Караникић Мирић, „Шта је ново у српском уговорном (потрошачком) праву?“, *Правни капацитет Србије за европске интеграције – Књига 5* (ур.

Реч је о каталозима које је Европска комисија планирала да пропише у циљу унапређења и пуне хармонизације националних правила о неправичним одредбама. Директива у своје коначном облику не садржи ни једну листу, него маргинално мења односно допуњава Директиву о неправичним одредбама у потрошачким уговорима, остављајући је при томе у режиму минималне хармонизације. Пошто се не тражи пуна усклађеност националних прописа о неправичним уговорним одредбама, чињеница што српско право прописује каталоге којих нема ни у једној директиви не значи, сама по себи, да је стандард заштите потрошача у Србији нижи од минималног степена заштите који императивно прописују правила Директиве о неправичним одредбама у потрошачким уговорима. Другим речима, то што домаћи закон прописује црну и сиву листу уговорних одредаба које се у потрошачком контексту сматрају неправичним и стога апсолутно ништавим, не значи да није усаглашен с правом ЕУ, јер оно прописује минималну хармонизацију националних правила о непоштеним уговорним одредбама.

Дакле, српско уговорно потрошачко право је од 2010. начелно усклађено с минималним захтевима Директиве о неправичним одредбама у потрошачким уговорима. Прописана је апсолутна ништавост потрошачких одредаба које се по посебном законском мерилу квалификују као неправичне. Изричито је предвиђено и да ништавост једне уговорне одредбе не доводи до ништавости целог уговора, ако уговор може да опстане без те одредбе.⁵² Поред генералне клаузуле о томе шта се сматра неправичним у овом контексту, у српско право су преузете и поменуте две листе конкретних неправичних одредаба.⁵³ Листе су засноване на пословној пракси европских држава. На црној се налазе уговорне одредбе за које се необориво претпоставља да су неправичне, без обзира на околности појединачног случаја. На сивој су уговорне одредбе чија се неправичност обориво претпоставља па је допуштено да се доказује да инцидентно нису неправичне односно да нису неправичне у датим околностима.

Стеван Лилић), Београд, 2010, 127–146; Марија Караникић Мирић, „Неправичне одредбе у потрошачким уговорима”, *Правни капацитет Србије за европске интеграције – Књига 4* (ур. Стеван Лилић), Београд, 2009, 128–146.

52 Правило које прописује апсолутну (а не релативну) ништавост неправичних одредаба у потрошачким уговорима у складу је с праксом Суда правде ЕУ: *Cofidis v. Fredout*, Case C-473/00 [2002] ECR I-10875; *Oceano Grupo Editorial SA v. Rocio Murciano Quintero and Salvat Editore SA v. Jose M. Sanchez Alcon Prades et al.*, Joined cases C-240/98 to C-244/98 [2000] ECR I-04941; *Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL*, Case C-168/05 [2006] ECR I-10421.

53 Видети: чланове 47–48 ЗЗП–2010 и чланове 44–45 ЗЗП–2014.

Ова нормативна техника, као и садржина оба каталога, преузети су из Предлога директиве.⁵⁴ Домаћи судови су и пре тога сматрали да су неке од уговорних одредаба са црне односно сиве листе ништаве као противне јавном поретку или императивним правилима општег уговорног права. На пример, по општем правилу уговорног права одговорност дужника за намеру или крајњу непажњу не може унапред да се искључи уговором.⁵⁵ Исто може да се каже за уговорну одредбу којом се одређује да један уговорник има искључиво право тумачења уговора, или право да утврди да ли је испоручена роба односно пружена услуга у складу с оним што је уговорено. На листама се налази и обавезивање потрошача који је повредио уговорну обавезу да трговцу плати накнаду у износу који значајно премашује износ претрпљене штете, иако је од оваквих одредаба уговорник заштићен општим правилима.⁵⁶ Исто важи за уговарање права трговца да раскине уговор закључен на неодређено време без остављања примереног отказног рока.⁵⁷ У сваком случају, треба нагласити да ни потпуна усклађеност праксе домаћих судова с потрошачким директивама не би била довољна за закључак да је домаће право усклађено с потрошачким правом ЕУ, пошто једино закон, с обзиром на његову јавност и обавезујући карактер, пружа довољан степен правне сигурности приликом транспоновања правила било које директиве.⁵⁸

Домаћи законодавац је 2014. године ипак одустао од неких прогресивних решења која је 2010. прихватио у уверењу да Србија неће постати чланица ЕУ у најближој будућности те да је слободан да потрошачима гарантује јачу заштиту од оне коју наређују максималне директиве. На пример, 2010. године прописао је да се неправичним сматрају и оне уговорне одредбе које су противне начелу транспарентности, то јест одредбе којима трговац крши своју законску обавезу да одредбе потрошачког уговора формулише на јасан и разумљив начин.⁵⁹ За такво решење се у литератури у то време залагао Миклиц (*Micklitz*), по којем начело тран-

54 Видети други и трећи анекс Предлога директиве.

55 Видети члан 265 став 1 Закона о облигационим односима (ЗОО), *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 (одлука УСЈ) и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 (Уставна повеља).

56 Видети чланове 274 и 399 ЗОО.

57 Видети члан 126 став 2 ЗОО.

58 Видети: *Commission v. Kingdom of the Netherlands*, Case C-144/99 [2001] ECR I-03541; *Commission v. Hellenic Republic*, Case C-365/93 [1995] ECR I-499; *Commission v. Kingdom of Belgium*, Case C-415/01 [2003] ECR I-2081.

59 Члан 46 став 2 тачка 4 ЗЗП-2010.

спарентности поставља формални критеријум правичности уговорних одредаба у потрошачком контексту, па се све нејасне и неразумљиве одредбе потрошачког уговора квалификују као неправичне у формалном смислу.⁶⁰ Последично, такве одредбе су апсолутно ништаве. Ипак, описано проширење генералне клаузуле обрисано је 2014, када је опште мерило неправичности у потпуности уподобљено минималним захтевима Директиве о неправичним одредбама у потрошачким уговорима.

Правила из Предлога директиве о дужности предуговорног обавештавања потрошача без обзира на начин закључења уговора, преузета су у српско потрошачко право пре него што их је усвојио европски законодавац. Наиме, дужност обавештавања била је уређена одредбама ЗЗП–2010 по угледу на тада актуелан Предлог директиве.⁶¹ Те одредбе су у одређеној мери измењене 2014. године, тако да боље одговарају коначном тексту Директиве.⁶² У сваком случају, може се казати да су правила прогресивна, пошто по први пут уређују трговачку дужност предуговорног обавештавања без обзира на технику закључења уговора. Домашај таквих правила у праву ЕУ раније је био ограничен на уговоре који се закључују на нетрадиционалне начине, то јест на даљину или ван пословних просторија. Сама чињеница што дужност предуговорног обавештавања више није ограничена на тако закључене уговоре – заслужује похвалу. Ипак, пропуштена је прилика да се пропише генерална клаузула о праву потрошача на обавештеност односно о дужности трговца да потрошача благовремено обавести о свему што је неопходно за доношење информисане одлуке о ступању у одређену трансакцију. Уместо опште дужности предуговорног обавештавања, прописана је дугачка листа информација које је трговац дужан да саопшти потрошачу пре закључења уговора. У литератури се истиче да велики број таксативно набројаних података одвраћа људе од читања и да треба очекивати да потрошач који је обасут превеликим бројем информација пропусти да се упозна с оним што му је заиста важно – као што је, рецимо, чињеница да има право да одустане од уговора.⁶³

60 Hans-W. Micklitz, „Unfair Terms in Consumer Contracts“, *European Consumer Law* (eds. N. Reich, H.-W. Micklitz, P. Rott, K. Tonner), 142 и даље. Миклиц је исто тврдио у првом издању те књиге (2009) на странама 135 и даље, у време када је учествовао у раду на ЗЗП–2010 као експерт ЕУ.

61 М. Karanikic, H.-W. Micklitz, N. Reich, 178–179.

62 Видети члан 16 ЗЗП–2010 и члан 13 ЗЗП–2014.

63 K. Tonner (2014), 402.

IV Закључак

Рад на Директиви о правима потрошача трајао је релативно дуго, а политички процеси који су паралелно текли довели су до тога да Европска комисија као предлагач напусти своје почетне позиције и правно-политичке циљеве. Инсистирање предлагача на пуној хоризонталној хармонизацији имало је за последицу драстично ограничење предмета Директиве у односу на оно што је испрва намеравано. Директива је у одређеном виду утицала на српско потрошачко право још пре него што је усвојена. Наиме, Европска комисија је 2008. објавила контроверзни Предлог директиве који је од самог почетка био изложен оштрим критикама. Директива која је коначно усвојена једва да личи на тај почетни документ. Међутим, српски законодавац је рано изашао у сусрет Предлогу директиве који је у самој ЕУ у то време био предмет полемика и оспоравања. Поједини елементи тог амбициозног европског покушаја уграђени су у српско потрошачко право већ 2010, а неки од њих су преузети у закон који је данас на снази.

Marija KARANIKIĆ MIRIĆ, PhD

Associate Professor at the Faculty of Law University of Belgrade

THE IMPACT OF THE CONSUMER RIGHTS DIRECTIVE ON SERBIAN CONSUMER LEGISLATION

Summary

The main focus of this paper lies with the Directive on Consumer Rights (2011), as an attempted EU instrument of maximum horizontal harmonization of the consumer contract laws of the Member States. The author examines and clarifies the main controversies regarding the drafting of the Directive, the reasons for which the Commission has abandoned the initial ambitious plans for full and comprehensive harmonization, the arguments for and against the concept of maximum harmonization in general, and the curious manner in which the Directive has influenced Serbian consumer legislation even before it was enacted.

Key words: *Directive on Consumer Rights, horizontal harmonization, maximum (full) harmonization, Serbian Law on Consumer Protection (2010 and 2014).*